

ITALIJANSKI PREVODI IN RECEPCIJA

SREČKA KOSOVELA

ROBERT GROŠELJ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
robert.groselj@ff.uni-lj.si

Prispevek se posveča italijanskim prevodom in recepciji književnosti Srečka Kosovela, enega največjih slovenskih pesnikov. Italijanski prevodi Kosovelovih del obsegajo 19 samostojnih knjižnih izdaj. Nekateri prevodi bolj sledijo izhodiščnim leksikalnim in skladenjskim vidikom, medtem ko drugi bolj upoštevajo tudi glasovne vidike in značilnosti ciljne književne tradicije. V italijanskem kontekstu so S. Kosovelu posvečene številne študije, ki odstirajo različne vidike Kosovelove književnosti in osebnosti (književne, družbene, zasebne), druga, z njim povezana dela (od uglasbitev do po njem poimenovane prevajalske nagrade) pa dodatno utrjujejo njegovo vlogo kot pomembnega književnika. V Italiji je S. Kosovel predvsem slovenski avtor, povezan s slovensko-italijanskim obmejnimi prostorom: njegovi italijanski posredniki ostajajo večinoma Slovenci ali slovensko-italijanski avtorji, njegova in z njim povezana dela pa izhajajo večinoma v Furlaniji - Julijski krajini, kar predstavlja osnovni okvir njegove italijanske recepcije. Ne glede na to pa je kontinuirano objavljane Kosovelovih in z njim povezanih del v italijanščini dober signal za boljše poznavanje S. Kosovela v Italiji.

DOI

<https://doi.org/10.18690/um.3.2025.6>

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
slovenska književnost,
italijanski prevodi,
italijanska recepcija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Pisati o Srečku Kosovelu v italijanskih prevodih, njihovi recepciji in nasploh recepciji Kosovelovih del v italijanskem prostoru je težka in odgovorna naloga. Za to obstajajo vsaj trije razlogi: S. Kosovel je velikan slovenske književnosti, če ne najbolj, pa vsaj eden najbolj aktualnih slovenskih avtorjev svojega časa (čeprav je njegova avantgardnost ostala skrita kar 40 let); italijanski prostor (oz. njegov severnovzhodni del) predstavlja tisto kulturno območje, kjer je S. Kosovel doživel največji prevodni in recepcijski uspeh izven slovenskih meja (prim. Ožbot, 2018); poleg tega pa je bila Kosovelovi italijanski recepciji na prelomu tisočletij že posvečena podrobna analiza Z. Jana (Jan, 2000b; Jan, 2001, str. 24–41), katere širini in erudiciji ni preprosto slediti.

Kljub povedanemu si Kosovelova italijanska recepcija zasluži vnovično osvetlitev – od prehoda med tisočletjema se je število prevodov, objav, različnih študij in povezanih del toliko povečalo, da je tovrsten pregled – še posebej ob stoletnici Kosovelove prezgodnje smrti – zelo smiseln.

V prispevku po kratkem portretu Kosovelovega življenja in ustvarjanja najprej analiziram italijanske prevode Kosovelovih del (predvsem samostojne knjižne izdaje), njihove prevajalce in značilnosti, nato pa preidem na književne, prevodoslovne in recepcijske obravnave S. Kosovela v italijanskem jeziku oz. italijanskem prostoru (deloma gre tudi za obravnave S. Kosovela izven teh okvirov, ki pa se navezujejo na italijanski prostor, jezik ali kulturo). Pri obravnavi se navezujem v prvi vrsti na razpravo Z. Jana (2001, str. 24–41), ki jo nadgrajujem z ugotovitvami drugih avtorjev in z lastno analizo, katere izhodišče so bibliografski podatki iz sistema COBISS. Zaključek vsebuje celostno refleksijo o italijanski prevodni in književni recepciji S. Kosovela in njegovih del.

2 Na kratko o Kosovelovem življenju in ustvarjanju

Srečko Kosovel je eden največjih slovenskih književnikov: bil je predvsem pesnik, a je pisal tudi kratko prozo, eseje, aforizme. Rodil se je leta 1904 v Sežani. Družina se je preselila v Tomaj, kjer je S. Kosovel obiskoval osnovno šolo, leta 1915 se je vpisal na ljubljansko realko, od leta 1922 pa je na Filozofski fakulteti v Ljubljani študiral romanistiko, filozofijo, slavistiko in pedagogiko. Kosovelovo življenje je zaznamovalo burno družbenopolitično dogajanje: prva svetovna vojna, po kateri je Italiji pripadla tretjina slovenskega ozemlja (vključno s pesnikovim Krasom),

fašistično zatiranje slovenskega prebivalstva v Italiji, centralistična in represivna politika Kraljevine SHS, evropski imperializem in slovenska razdeljenost med klerikalizmom in liberalizmom. Na to dogajanje se je S. Kosovel odzival s poezijami, v letih 1925–1926 pa je postal tudi izrazito politično dejaven (v smeri socialističnega aktivizma). Umrli je maja 1926 v Tomaju zaradi meningitisa, ki je bil verjetno posledica prehlada, ki ga je staknil po aktivističnem večeru v Zagorju februarja 1926.

Kosovelovo poezijo lahko razdelimo v tri sklope, ki se med seboj prepletajo. Prvi sklop predstavlja **impresionizem**, ki ga zaznamujejo impresije, podobe Krasa (kot življenjske stvarnosti) s pogosto simboličnim pomenom, ki omogoča prehod v **ekspresionistično** pesnjenje. V ekspresionističnih pesmih, ki imajo pogosto raztrgano in neharmonično obliko, S. Kosovel naslavlja eksistencialna in etična vprašanja – o smrti, razsežnostih človekovega življenja, o družbenih in političnih spremembah, kolektivni apokalipsi itn. Med 1924 in 1925 pa S. Kosovel začne eksperimentirati s **konstruktivističnimi** pesmimi (nekatero izmed njih imenuje *konsi*), ki se razvijejo iz njegovega ekspresionizma, dopolnjujejo pa jih dadaistični, nadrealistični, zenitistični in futuristični elementi. Motivi in ideje so enaki ekspresionističnim, spremeni pa se oblika (zgradba) pesmi, ki postane neestetska, tehnična: konstrukcije so pesmi, sestavljene iz parol, gesel, tehničnih ali matematičnih obrazcev, simbolov, tipografije, tudi nadrealističnih podob, ki pa jih organsko povezuje poudarjena vsebina (s tem pesnik sledi t. i. načelu gruzifikacije iz ruskega konstruktivizma). Zadnje Kosovelove pesmi so politično obarvani socialnorevolucionarni *integrali*. Kosovelove konstruktivistične pesmi so bile v svojem času najmodernejši tip slovenske poezije, a niso imele vpliva na sočasno poezijo, ker so ostale neobjavljene.

S. Kosovel je pripravljaval pesniško zbirko *Zlati voln*, ki bi vsebovala njegovo impresionistično »baržunasto liriko«, a je ni nikoli izdal – prva zbirka Kosovelove poezije so tako *Pesmi*, za katere je 1927 poskrbel A. Gspan. Najpomembnejši urednik Kosovelove književne zapuščine je gotovo A. Ocvirk: leta 1931 so v njegovem uredništvu izšle *Izbrane pesmi*, leta 1946 prvi del *Zbranega dela* (druga izdaja 1964), a brez avantgardističnih pesmi, ki so bile objavljene šele leta 1967 v zbirki *Integrali* '26. Po zaslugi te objave je S. Kosovel med sodobnimi slovenskimi avtorji dobil status revolucionarnega modernista in njihovega predhodnika. V letih 1974 in 1977 sta izšla še dva dela Kosovelovih *Zbranih del* (Grošelj, 2021, str. 5–6; prim. Zadravec, 1986, str. 11–305; Vrečko, 2011, str. 7–485; Košuta, 2011).

3 Kosovelovi knjižni prevodi v italijanščini

Do leta 2021 (po Grošelj, 2021, str. 7) so bila Kosovelova dela v knjižni obliki objavljena (po podatkih Javne agencije za knjigo RS in bibliografskega sistema COBISS) v najmanj 22 jezikov, od globalne angleščine do esperanta in retoromanščine. Med jezike, v katere je S. Kosovel najbolj prevajan, sodijo italijanščina, osrednjejužnoslovanski jeziki, nemščina in angleščina.

Za prve italijanske prevode Kosovelove poezije je zaslužen L. Salvini: v izbor jugoslovanske poezije v rimski reviji *La Rota* leta 1938 sta vključena prevoda pesmi *Veter* in *Bori*, ki ju v antologiji *Liriche slovene moderne* [Moderne slovenske poezije] spremlja še prevod *Ekstaze smrti* (Salvini, 1938), v antologiji *Sempreverde e rosmarino* [Zimzelen in rožmarin] (Salvini, 1951) pa izbor dopolnjujeta *Kako lepo* ter *Pojte vigilije I, II* (Jan, 2001, str. 25; prim. predstavitev v Pirjevec, 2015).

Objavljanje Kosovelovih del se je po tem obdobju nadaljevalo, od sedemdesetih let naprej tudi s samostojnimi knjižnimi izdajami, ki jih je kar 19. S. Kosovela so v italijanščino prevajali različni prevajalci: njegova najbolj plodovita prevajalka v italijanščino je bila J. Milič, ki je pripravila devet (večinoma dvojezičnih) knjižnih izdaj pesniških prevodov: *Poesie di velluto e Integrali* [Žametne pesmi in integrali] (Kosovel, 1971), *Poesie e integrali* [Pesmi in integrali] (Kosovel, 1972, 1976),¹ *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (Kosovel, 2000), *Kons* in *Il mio canto – Moja pesem* (Kosovel, 2002a, 2002b), *Kons 2* (Kosovel, 2003), *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (Kosovel, 2011, 2020a) oz. *Aspri ritmi – Ostri ritmi* (Kosovel, 2024). J. Milič je prispevala tudi italijanski prevod Kosovelove pesmi v miniatarki *Majben plašč* iz leta 1994.

Na koncu sedemdesetih let so L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos v zanimivo knjigo *Kras – Carso – Karst* vključili 15 Kosovelovih pesmi v slovenščini, italijanščini in nemščini, ki jih dopolnjujejo barvne grafike L. Spacala (Kosovel in Spacal, 1979, 1980).

Deset let pozneje je G. Brazzoduro izdal prevode 131 Kosovelovih impresionističnih in ekspresionističnih poezij z naslovom *Fra il nulla e l'infinito* [Med ničem in neskončnostjo] (Kosovel, 1989).² Tem naj bi sledili še prevodi

¹ P. Merù (Kosovel, 1971, 1972, 1976) je prevedel pet Kosovelovih pesmi: *Kadar gre romar – Quando il pellegrino erra*, *Himna poeta – L'inno del poeta*, *Sebi – A se stesso*, *Želja po smrti – Desiderio di morte* in *Eno besedo – Una parola*.

² Brazzodurovi prevodi vsebujejo 73 pesmi, ki jih J. Milič (prim. Kosovel, 2011) ni vključila v svoj izbor iz leta 2011, hkrati pa nima 93 impresionističnih in ekspresionističnih pesmi, ki jih v izboru J. Milič lahko najdemo.

konstruktivističnih pesmi, a je prevajalec žal prej umrl (Jan, 2001, str. 39). Brazzodurov prevod Kosovelove pesmi *O pojte viglije – Cantate le vigilie* je bil skupaj s furlanskim prevodom iste pesmi *Cjantait lis viliis* (prevajalec D. Zannier) leta 2002 vključen v trijezično zbirko *Poesia – pesem – puisie* (v kateri so še pesmi sv. Frančiška Asiškega, E. Bartolinija, L. Cjantona, S. Janežiča, C. Macorja in F. Prešerna).

Za reprezentativen izbor Kosovelovih poezij v italijanščini z naslovom *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* [Med Krasom in kaosom. Pred/čutja] je poskrbela D. Betocchi (Kosovel, 2014, 2016); v zbirki je 38 pesmi v slovenščini in italijanščini, ki jih spremljajo izbrane konstruktivistične podobe E. Stepančiča.

Dvojezična izdaja M. Obita (Kosovel, 2017, 2020b) z naslovom *Quel Carso felice* [Tisti srečni Kras] obsega 40 pesmi, ki jih je navdahnili kraški svet (Ožbot, 2018, str. 207).³ M. Obit je zaslužen tudi za Kosovelovo slikanico *Il ragazžino e il sole* [Deček in sonce] (Kosovel, 1999), ki vsebuje 12 otroških pesmi.

Posebnost predstavlja knjižica prevodov Kosovelovih aforizmov z naslovom *Non chiedermi cos'è la vita, vivi!* [Ne sprašuj me, kaj je življenje, živi!] (Kosovel, 2015), ki jih je uredila J. Milič, prevedel pa S. Villani.

Poleg italijanskih prevodov Kosovelovih pesmi je leta 2007 v Gorici izšla zbirka *Mon cher ami – Dragi Srečko: neobjavljena pisma Srečku Kosovelu*, katere urednica je T. Rojc (2007a). Zbirka vsebuje pisma, ki so jih S. Kosovelu pisali starša, sestra Anica in Karmela, brat Stano, znanci in prijatelji, npr. C. Curcio, I. Mrak, A. Gspan, P. Martinc, J. Ribičič, N. Oberreigner, P. Hočevar in Mirjam – F. Obid (kot zanimivost – objavljena je tudi ena razglednica v italijanščini, ki jo je poslal J. Gruden).

Prevodi S. Kosovela so v tem obdobju izhajali tudi v **revijalnem tisku**: *Umana* (1965), *Il Meridiano di Trieste* (1976), *La Bora* (1977), *Most* (1978, 1986), *Antologia di Umana* (1986), *Litterae slovenicae* (1995), *La Scrittura* (1996), pri katerih je večkrat kot prevajalka sodelovala J. Milič, ob njej pa tudi F. Benedetti in S. Miniussi (leta 1965), R. Dedenaro (leta 1996; prim. Jan, 2001, str. 25, 30, 33).

---

³ Med Obitovimi prevodi se pojavlja 15 pesmi, ki jih ni v najbolj reprezentativnem izboru J. Milič (Kosovel, 2011), in 8 pesmi, ki jih nima Brazzodurov prevod (Kosovel, 1989).

Kosovelove pesmi v italijanščini so bile uvrščene tudi v še neomenjene **antologije in študije**: *Literatura brez meja* (2000), ki sta jo uredila J. Strutz in P. Rustja; *Antologija slovenskih pesmi za otroke – Antologia di poesie slovene per bambini* (2005), ki so jo uredile A. Adamič idr.; *Carso: due lingue, un altipiano* [Kras: dva jezika, ena planota] (2000) avtorjev A. Cendon, L. Dilene in G. Turzija; *Slovenica. Peripli letterari italo-sloveni* [Slovenika. Italijansko-slovenske književne plovbe] (2005) M. Košute; *L'altra anima di Trieste* [Druga duša Trsta] (2008), ki jo je uredila M. Pirjevec; *Versi sospesi... tra due culture – Oprti verzi... med dvema kulturama* (2012), ki jo je uredil M. Battistin; *Versi sospesi... tra storia e vita* [Odprti verzi... med zgodovino in življenjem] (2015) in *Besed ne najdem – Parole non trovo* (2019), katerih avtor je M. Battistin (prim. Jan, 2001, str. 73–123; Košuta, 2014).

Na spletu se najdejo še italijanski prevodi A. Stulin, R. Kodriča, svoje prevode Kosovelovih verzov pa so priložnostno (v svojih študijah) prispevali še npr. B. Meriggi, B. Pahor, A. Rebula, S. Pipan in M. Košuta.

Na koncu še zamimivost: E. Sgarbi, italijanska režiserka in dolgoletna glavna urednica pomembne italijanske založbe Bompiani, je leta 2013 v intervjuju za *Primorski dnevnik* izrazila svoje občudovanje S. Kosovela ter omenila, da pri založbi razmišljajo o objavi Kosovelovega opusa v zbirki klasičnih del evropske književnosti. Menila je tudi, da bi italijanski založniki morali okrepiti raziskovanje in prevajanje slovenske književnosti.⁴

3.1 Kosovelovi prevajalci v italijanščino

Največja posredovalka Kosovelovih del v italijanskem jeziku in ena največjih posrednic med slovensko in italijansko književnostjo je **J. Milič** (1926–2021), literarna kritičarka, esejistka, pesnica in prevajalka. Prevajala je zlasti poezijo, predvsem iz italijanščine (delno iz francoščine, španščine) v slovenščino in iz slovenščine (tudi bosanščine) v italijanščino. Prevedla je dela več kot 170 pesnikov in pesnic slovenske in svetovne književnosti, za kar je prejela mnoga priznanja v Sloveniji in Italiji (Grošelj, 2021, str. 8).

---

⁴ Do danes založba Bompiani še ni izdala zbirke Kosovelovih del. E. Sgarbi je bila glavna urednica Bompianija do leta 2015.

Za Kosovelove prevode v knjigi *Kras – Carso – Karst* je zaslužna slovensko-italijanska naveza L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos. Italijanski pesnik **L. Morandini** (1928–2009), doma iz Furlanije, se je ukvarjal tudi z uredništvom in medknjiževnimi stiki, pri čemer je posebno pozornost namenjal jugoslovanskemu prostoru (prijateljeval je med drugim s C. Zlobcem; prim. Jan, 2000a, str. 112, 115; Jan, 2001). **M. Vertovec** (1939–2002), zamejski Slovenec, doma iz Vidma, je bil profesor, prevajalec, kulturni delavec in publicist. Prevajal je iz slovenščine v italijanščino in furlanščino ter obratno, pa tudi iz francoščine, angleščine in srbohrvaščine v italijanščino (iz slovenščine je prevedel npr. M. Bora, K. Destovnika-Kajuha, M. Kravosa, C. Zlobca, S. Makarovič). **M. Kravos** (1943) je slovenski tržaški književnik, urednik, predavatelj slovenske književnosti in prevajalec (iz hrvaščine, italijanščine, španščine). Izdal je številne pesniške zbirke in knjige za otroke, za svoja dela pa je prejel nagrado Prešernovega sklada in več italijanskih nagrad (prim. podatke v Jan, 2000a, 2001).

G. Brazzoduro (1925–1989), fizik, pesnik, publicist in prevajalec, je bil po materi Slovenec, po očetu Italijan. Slovenski kulturi in književnosti se je približal v šestdesetih letih 20. stoletja, ko je delal v Trstu. Po tem obdobju je začel objavljati esejistične prispevke o slovenski in obmejni književnosti, prevajalsko pa ga je pritegnil S. Kosovel (Jan, 2001, str. 38).

D. Betocchi (1965), ki prihaja iz dvojezične slovensko-italijanske tržaške družine, je profesorica, prevajalka in pomembna povezovalka slovenske in italijanske kulture. V italijanščino je prevedla pesmi S. Kosovela, M. Jesiha, T. Šalamuna, M. Kravosa in prozna dela L. Kovačiča, D. Jančarja, M. Sosiča in D. Jelinčiča. Leta 2019 je za posredovanje slovenske književnosti v italijanščino prejela Lavrinovo diplomo (Simoniti, 2019).

Tudi **M. Obit** (1966), doma iz Špetra, prihaja iz italijansko-slovenske družine. Je pesnik, urednik (odgovorni urednik časopisa *Novi Matajur*) in prevajalec – v italijanščino je prevedel npr. dela S. Kosovela, B. Pahorja, A. Štegra, M. Mazzinija in B. Žakelj (Semolič, 2017, str. 66; prim. še Jan, 2000a, str. 201).

S. Villani (1929–2018), rojen v Trstu slovenski materi in italijanskemu očetu, je večino življenja posvetil znanstvenemu delu na področju fizike kot profesor na milanski politehniko, direktor kanadskega jedrskega centra v Chalk Riverju in generalni direktor raziskovalnih centrov Evropske skupnosti. Bil je velik bibliofil,

med drugim je zbral več kot sto prvih izdaj del slovenskih avtorjev, ki jih je podaril sežanski knjižnici (prim. Kosovel, 2015).

3.2 Značilnosti Kosovelovih knjižnih prevodov v italijanščini

Pri obravnavi značilnosti Kosovelovih prevodov v italijanščini opazujem, v kolikšni meri prevodi sledijo besedilnim (skladenjsko-leksikalnim) in glasovnim značilnostim izhodiščnih pesmi oz. se od njih oddaljujejo, pri tem pa izpostavljam nekatere konkretne spremembe, ki bi lahko lahko ponazorile posamezni prevajalski pristop. Hkrati v obravnavi upoštevam tudi spoznanja že obstoječih prevodnih analiz.

Prevodi J. Milič, ki vključujejo vse tipe Kosovelovih pesmi, po M. Ožbot (2018, str. 211) veljajo za potujitvene, prevajalka namreč stremi k pomenski natančnosti v odnosu do izvirnika (prim. sicer analizo prevoda pesmi *O dogmatiki*, ki je ocenjena kot podomačitvena; Ožbot, 2011, str. 521). Če kot primer vzamemo prvo kitico pesmi *Videl sem bore rasti – Ho visto crescere i pini* (1), opazimo, da prevajalka leksikalno in skladenjsko sledi Kosovelovi pesmi, pojavljajo se le manjše alternativne izbire: npr. *verso il cielo* 'proti nebu', *fuochi solari* 'sončni ognji', dodan je veznik *e* 'in'. Analiza izbranih konsov v njenem prevodu (Grošelj, 2021) je pokazala, da v njih prevladuje privzeti prevod (kot prevajalska tehnika oz. strategija po A. Chestermanu) in da prevajalka skuša ohranjati izhodiščne značilnosti konsov. Z. Jan (2001, str. 32) meni, da so prevodi J. Milič na »primerni ravni«, kar je potrdila slovenska kritika.

(1) *Videl sem bore rasti*
Videl sem bore rasti
v nebo. Stoike mirne
skozi ognje sonc.
Videl sem že požar,
ki jih bo požgal.

Ho visto crescere i pini (J. Milič; Kosovel, 2000)
Ho visto crescere i pini
verso il cielo. Stoici sereni
attraverso fuochi solari.
E ho visto già l'incendio
che li brucerà.

Različne izdaje J. Milič ne prinašajo ponovnih prevodov, temveč nove prevode Kosovelovih poezij: posamezne zbirke vsebujejo namreč 70 pesmi (Kosovel, 1972), 192 pesmi (Kosovel, 2000), 225 pesmi (Kosovel, 2002a, 2002b) ter 318 pesmi (Kosovel, 2011). Prevodne spremembe se večinoma nanašajo na ločila, premike izrazov med verzi, npr. *sulla riva* 'na obali' v *Giravo* [Vozil sem se] med Kosovel (2002b) in Kosovel (2011), in redke leksikalne zamenjave, npr. *una casa in rovina* 'hiša v ruševinah' postane *una casa cadente* 'propadajoča hiša' v *Presentimento* [Slutnja] med Kosovel (1972 in Kosovel (2000)); *fine* 'cilj' postane *scopo* 'enako' v *Preannunzio di morte* [Predsmrtnica] med Kosovel (1972) in Kosovel (2000). O večjih prepesnitvah J.

Milič lahko govorimo v primeru petih pesmi, ki jih je prevedel P. Merkù. Včasih se stari in novi prevodi ujemajo, sicer pa so med njimi leksikalne, besednoredne razlike in tudi kompleksnejša skladenjska preoblikovanja, s katerimi se prevajalka bolj odmika od izvirnikov kot P. Merkù. V prvi kitici pesmi *Sebi* ter prevodov P. Merkùja in J. Milič (2) opazimo, da oba prevajalca upoštevata predvsem skladenjsko-leksikalne značilnosti pesmi, ne pa glasovnih. P. Merkù se bolj približuje izhodiščnim skladenjsko-leksikalnim izbiram, npr. *del tuo cercare e delle tue esperienze* 'tvojega iskanja in tvojih izkušenj', *danaro, danaro* 'denarja, denarja', v primerjavi z J. Milič, npr. *delle tue aspirazioni ed esperienze* 'tvojih stremenj in izkušenj', *danaro, soldi* 'denarja, denarja', ki se še dodatno odmika od Merkùjevih rešitev, prim. *a chi importa* 'komu je važno' proti *chi si cura* 'kdo se meni', *china il capo* 'priklanja glavo' proti *abbassa la testa* 'enako'.

(2) *Sebi*

Komu je mar, poet, tvojih sanj,
tvojih iskanj in tvojih spoznanj?
Svet išče denarja, denarja ... zlata ...
in kakor pes skloni glavo v tla.

A se stesso (P. Merkù; Kosovel, 1972)

A chi importa, poeta, dei tuoi sogni,
del tuo **cercare e delle tue esperienze**?
Il mondo cerca danaro, **danaro** ... oro ...
e come un cane **china il capo** a terra.

A me stesso (J. Milič; Kosovel, 2000)

Chi si cura, poeta, dei tuoi sogni,
delle tue aspirazioni ed esperienze?
Il mondo cerca danaro, **soldi** ... oro ...
e come un cane **abbassa la testa** a terra.

Prevodi L. Morandinija idr. (Kosovel in Spacal, 1979, 1980), ki bi lahko bili posledica Kravosove nezadovoljnosti s prevodi J. Milič (Jan, 2000a, str. 179), so ostali »brez večjega odmeva v italijanski javnosti« (Jan, 2001, str. 29). Njihov pregled je pokazal, da pomensko in besedilno večinoma sledijo izhodiščnim pesmim, seveda z delno drugačnimi rešitvami kot pri J. Milič, včasih pa se v iskanju posebnih slogovnih učinkov ali bolj idiomatske ubeseditve od izvirnikov tudi oddaljijo. V prvi kitici Kosovelove pesmi *Premišljevanje* ter prevodov L. Morandinija idr. in J. Milič (3) lahko spet opazimo upoštevanje izhodiščnih skladenjsko-leksikalnih izbir, medtem ko je glasovna podoba pesmi (npr. rima, asonanca) zanemarjena. Oba prevoda zaznamujejo tudi drugačne rešitve, tako leksikalne oz. besednozvezne, npr. *il villaggio sul Carso d'autunno è muto* 'vas na Krasu jeseni je nema (tiha)' proti *il paese carsico in autunno è quieto* 'kraška vas jeseni je tiha', kot besednoredne, pri čemer se v tem smislu (v zadnjih dveh verzih) od Kosovela oddaljijo predvsem L. Morandini idr., npr. *qua e là soltanto un piccolo lume rischiara l'oscurità* 'tu in tam samo majhna luč osvetli temo' proti *soltanto qua e là balugina qualche tenue luce nel buio* 'samo tu in tam se prikaže kakšna slabotna luč v temi'.

(3) *Premišljevanje*

Kraška vas je v jeseni tiha,
ovita v meglò,
le tu in tam se zasvita
lučka v temò.

Riflessioni (L. Morandini idr.; Kosovel, 1979)

Il villaggio sul Carso d'autunno è muto,
avvolto nella nebbia,
qua e là soltanto un piccolo lume
rischiara l'oscurità.

Riflessione (J. Milič; Kosovel, 2000)

Il paese carsico in autunno è quieto,
avvolto nella nebbia,
soltanto qua e là balugina
qualche tenue luce nel buio.

Prevodi G. Brazzodura (Kosovel, 1989), ki ga je k prevajanju S. Kosovela spodbudila J. Milič, so bili ob izidu deležni kritičnega vrednotenja zaradi nekaterih pomenskih spodrsrlajev.⁵ Deloma jih je osvetlila J. Milič, ki je ob tem odkrila vrzeli v slovensko-italijanskih slovarskih delih, hkrati pa je pokazala na nepravilnost prevodne kritike v zamejstvu (Jan, 2001, str. 38–39). B. Pahor (1993, str. 15) Brazzodurove prevode oceni kot »lepo zbirko Kosovelovih pesmi, prevedenih v italijanščino«. Prevodi precej dosledno sledijo pomensko-besedilnim značilnostim izvirnikov, zato jih lahko umestimo v prevodno vizijo, podobno tisti v prevodih J. Milič. Prva kitica pesmi *Kakor naraščanje* ter prevodov G. Brazzodura in J. Milič (4) kaže na neupoštevanje glasovnih značilnosti izvirnika (predvsem rime) v obeh prevodih, hkrati pa na sledenje vsebinskim okvirom pesmi, kljub različnim ubeseditvam (prim. sicer enak prvi verz), npr. *ampio s'è levato dagli abissi* 'se je prostrano dvignilo iz globin' proti *si espandeva, levandosi dalle profondità* 'se je širilo, dvigajoč se iz globin'; *come un suono disteso* 'kot prostran zvok' proti *come rintocchi* 'kot udarci'; *valli del Carso* 'doline Krasa' proti bolj terminološki zvezi *doline carsiche* 'kraške doline' (če zanemarimo razliko v glagolskem času na začetku četrtega verza).

(4) *Kakor naraščanje*

Kakor naraščanje temnih glasov
raslo je, vstajalo je iz globin,
kakor zvonjenje nevidnih zvonov
klicalo me je iz kraških dolin.

Come un crescendo (G. Brazzoduro; Kosovel, 1989)

Come un crescendo di voci oscure
ampio s'è levato dagli abissi,
come un suono disteso d'invisibili campane
mi ha chiamato dalle **valli del Carso.**

Come un crescendo (J. Milič; Kosovel, 2011)

Come un crescendo di voci oscure
si espandeva, levandosi dalle profondità,
come rintocchi di invisibili campane
mi chiamava dalle **doline carsiche.**

⁵ Kot pomenski odklon bi lahko obravnavali npr. izbiro v četrtem verzu prevoda *Predsmrtnice*, tj. *neizgrabljen k pokoju bom legel*, ki ga je G. Brazzoduro prevedel kot *mi stenderò in cerca di pace*, *sprecato* 'legel bom v iskanju miru, zapravljen', v katerem je frazem *leži k (nečemu) pokoju* 'umreti' preveden nemetaforično kot *leži v iskanju miru* (prim. *sprecato e inutile mi spegnerò* 'zapravljen in nekoristen bom ugasnil' v prevodu J. Milič).

Prevodi D. Betocchi naj bi predstavljali poskus vpeti Kosovela v italijansko pesniško tradicijo, kar se odraža v podomačitveni naravi njenih prevodov, ki sledijo idiomatičnosti, leksikalnim in skladenjskim vzorcem italijanske pesniške retorične tradicije. Prevajalka je bolj pozorna na ritem, rimo in retorične učinke, zaradi česar posega tudi po drugačnih motivih – tako se v prevodu Kosovelovih *Ciklam* namesto naslovnih *ciklam* pojavijo *viole* ‘vijolice’ (Ožbot, 2018, str. 208–211). Ta pristop med drugim razkriva tudi prva kitica prevoda *Premišljevanja* (5), ki upošteva glasovne učinke izvirnika (prim. rimo, asonanco, deloma ritem), ubeseditveno pa se odmika od izhodiščnega besedila, prim. dobesedno ‘Kraška vas je pogreznjena / v tišino jesenske megle, / samo kakšna lučka, izgubljena / v temi, še vedno utripa’.

(5) *Riflessioni* (D. Betocchi; Kosovel, 2014)

Il villaggio carsico è immerso
nel silenzio della nebbia autunnale,
solo qualche lumicino, perso
nell'oscurità, continua a palpitare.

Po M. Ožbot (2018, str. 209–211) so Obitovi prevodi Kosovelovih pesmi potujitveni, saj naj bi eksplicitno ohranjali pomenske in delno skladenjske poteze izvirnikov, medtem ko ritmično-glasovni in retorični učinki naj ne bi bili v prvem planu. Tako naj bi prevajalec sledil prevajalski strategiji, ki jo je ubrala že J. Milič. Nekateri Obitovi prevodi se res skladajo s tem pogledom, kot ponazarja prevod druge kitice *Jesenskega šumenja* (6), kjer prevajalec sledi skladenjsko-leksikalni plati izvirnika (z besednorednima spremembama *con noi vanno le foglie fruscianti* ‘z nami gredo šumeči listi’, *il nostro sorriso si spegne* ‘naš smeh ugasne’), glasovni vidiki pa načeloma niso upoštevani (prim. sicer ritmiziranost in konsonanco v zadnjih dveh verzih).

(6) *Jesensko šumenje*

(...) Listje šumeče gre z nami,
razgubi se v naših poteh,
in za modrimi gorami
ugasne naš smeh.

Fremito autunnale (M. Obit; Kosovel, 2017)

(...) **Con noi vanno le foglie fruscianti,**
si disperdono nei nostri sentieri,
e dietro le azzurre montagne
il nostro sorriso si spegne.

M. Obit pa včasih ubere tudi drugo pot: prevajalec v stremenju po upoštevanju glasovnih vidikov (npr. rime; prim. Stulin, 2019, str. 185) jasneje poseže v izrazno podobo pesmi, kot ponazarja npr. prva kitica prevoda *Preprostih besed* (7), ki ima v drugem in četrtem verzu stavčni zgradbi *di chi nella carsica landa vive* ‘tistega, ki živi na kraški gmajni’, *di chi in città la poesia scrive* ‘tistega, ki v mestu poezije piše’.

(7) *Preproste besede*

Ljubim jih, preproste besede
naših kraških kmetov,
ljubim jih, o, bolj jih ljubim
od vas meščanskih poetov.

Semplici parole (M. Obit; Kosovel, 2017)

Le amo, le semplici parole
di chi nella carsica landa vive,
le amo, oh, le amo ancor di più
di chi in città la poesia scrive.

Tudi pri Kosovelovih otroških pesmih (Kosovel, 1999) se M. Obit pogosto drži predvsem pomensko-besedilnih značilnosti izvirnikov, ki jim je glasovno-ritmični vidik podrejen (lahko ga ohranja, spreminja in opušča). V prvih desetih verzih prevoda pesmi *Prošnja* (8) prevajalec zvočne učinke (prim. ritem, rima, ponavljanje) skoraj v celoti zapostavi, z izjemo rime *zvončke – bombončke*, prim. *dorati – zuccherati* 'zlati – sladki', medtem ko se skladenjsko-leksikalno z izvirnikom prekriva (prim. sicer dodane *tue* 'tvoja', *con te* 's sabo', *zuccherati* 'sladki').

(8) *Prošnja*

Noč, razgrni
črna krila,
pridi k meni
bela vila
in prinesi
tanke sanje
in prinesi
zlate zvončke
in prinesi
mi bonbončke.

Pregbiera (M. Obit; Kosovel, 1999)

Notte, spiega
le **tue** ali nere,
vieni a me,
fata bianca,
e porta **con te**
i sogni delicati
e porta
i campanelli dorati
e portami
bomboni **zuccherati**.

Redkeje upoštevanje glasovnih učinkov narekuje večje odmike od izhodiščne ubeseditve. V prevodu prvih dveh kitic pesmi *Deček in sonce* (9) M. Obit skladenjsko-leksikalno preoblikuje zadnje tri verze v prvi kitici, da ohrani rimo, prim. dobesedno 'da si se tako zamudil, prihajajoč čez gore, v katerem kraju si se ustavil'; druga kitica pa je po drugi strani (z izjemo morda *allietare* 'razveseljevati') tudi izrazno skladna z izvirnikom.

(9) *Deček in sonce*

Dobro jutro, sonček!
Kje si se mudil,
da tako si pozno
čez gore prilil?

Ali teti luni
tam **si krajšal** čas,
ali k zlatim valčkom
morskim šel si v vas?

Ragazzino e il sole (M. Obit; Kosovel, 1999)

Buongiorno solicello!
Per aver tanto tardato
arrivando da oltre i monti
in che luogo hai sostato?

Alla zia luna
il tempo **allietasti**
o le onde dorate del mare
a corteggiare andasti?

Prevodi Kosovelovih aforizmov (Kosovel, 2015) se od izhodiščnih besedil v *Ne vprašaj me, kaj je življenje, živi!* iz leta 2013 navidezno ločijo že po ureditvi: medtem ko je slovensko besedilo urejeno abecedno, se zdi italijanski prevod urejen tematsko (npr. *Addio* [Zbogom], *Bellezza* [Lepota], *Sono* [Sem], *Tensione* [Napetost]), za čemer pa se skriva prerazporejena izhodiščna abecedna ureditev. Prevodi S. Villanija leksikalno in skladenjsko večinoma sledijo izhodiščnim aforizmom, redki so pomenski odkloni, npr. *il vento si smorza* 'veter se umiri', in skladenjske spremembe, npr. *macché morte* 'kakšna smrt' ali *dobbiamo separarli, nel cercare l'essenza dell'arte* 'moramo jih ločiti v iskanju bistva umetnosti' (v prevodu se pojavi anakolut, predmet je tematiziran in nato pozaimljen).

(10) *Ne vprašaj me [...]*

Nova publika oblikuje novega
umetnika, ta novo umetnost.

Lepoto, okus, užitek **moramo pri**
iskanju bistva umrtnosti – izločiti.

Sladka opojnost smrti, ... a končno
zmaga življenje. Sonce prisije, veter
zaveje, vzbudim se in grem življenju
naproti, **kaj bi** s smrtjo.

Življenje je tragično samo v enem slučaju:
če je neumno in omejeno.

Non chiedermi [...] (S. Villani; Kosovel, 2015)

Un pubblico nuovo modella un nuovo
artista e questo, una nuova arte.

Bellezza, gusto, godimento – **dobbiamo**
separarli, nel cercare l'essenza dell'arte.

Dolce ebrezza dela morte, ... ma infine
vince la vita. Il sole riappare, il vento
si smorza, mi risveglio e vado incontro
alla vita, **macché** morte.

La vita è tragica solo in un caso:
se è stupida e limitata.

4 Književne obravnave

Po Z. Janu (2001, str. 25) segajo književne obravnave S. Kosovela v italijanščini v leto 1938, ko v dnevniku *Il Popolo di Trieste* objavijo prispevek *Un poeta italiano del Carso* [Italijanski pesnik Krasa] B. Borka, na katerega se leta 1954 naveže njegov

prevajalec U. Urbani, ki predstavi Kosovelovo »sugestivno moč pri opevanju Krasa« in izpostavi vzporednice pri nekaterih tržaških avtorjih, npr. pri S. Slataperju, U. Sabi in G. Stuparichu (Jan, 2001, str. 25). Že leta 1945 na Univerzi v Padovi D. Šmuc pripravi disertacijo o Kosovelovi poeziji pod mentorstvom A. Cronie (Benacchio, 2019).⁶

Književne obravnave S. Kosovela v Italiji se po tem obdobju nadaljujejo, vendar je uveljavljanje slovenskega pesnika v italijanskem prostoru počasno in težavno. S. Kosovela v Italiji (oz. v italijanščini) predstavljajo v prvi vrsti slovenski avtorji, avtorji s slovenskimi koreninami, čeprav ga cenijo tudi ugledni italijanski intelektualci, npr. C. Magris, A. Ara, E. Guagnini, S. Tamaro, F. Fölkel, C. L. Cergoly (Jan, 2001, str. 41).

Največ pa so – tudi v novem tisočletju – o Kosovelu v italijanščini pisali slovenski avtorji, in sicer B. Pahor, M. Pirjevec, J. Vrečko in M. Košuta.

Eden največjih pričevalcev krute zgodovine 20. stoletja **B. Pahor** je Kosovelu posvetil več študij (npr. Pahor, 1991, 1993, 2004, 2022). Prvi od navedenih prispevkov (Pahor, 1991; ponatis Pahor, 2004, str. 138–150) je posvečen analizi *motiva (simbolike) morja* (ob navezavi na Trst) v poeziji D. Ketteja in S. Kosovela: medtem ko pri D. Ketteju (cikla *Adrija*, *Na molu San Carlo*) prevladujeta živahnost in bleščanje, S. Kosovela (*Ekstaza smrti*, *Tragedija na oceanu*) prevzame usodna, apokaliptična realnost (čeprav drugod pesnik mesto doživlja tudi pozitivno). B. Pahor je tudi avtor izčrpne *biografije S. Kosovela* v italijanščini (Pahor, 1993, 2022):⁷ zemljepisno-časovni umestitvi Kosovelovega življenja in ustvarjanja sledijo predstavitve njegovega odnosa do Ljubljane, Krasa, Trsta, Kosovelovega intelektualnega profila, književno-umetniških, ideoloških pogledov (politični, narodni in svetovni nazor) ter odnosa do bližnjih (družine, neapeljskega prijatelja C. Curcia) in ljubljenih žensk (npr. Hedi – J. Verstovšek, N. Oberreigner, Mirjam – F. Obid). Knjigo dopolnjujejo Kosovelove misli in povzetek slovenske književnosti do tridesetih let 20. stoletja, katerega namen je dodatna kontekstualizacija Kosovelovega ustvarjanja (prim. Jan, 2001, str. 36–37).⁸ Med *različnimi zapisi o S. Kosovelu in*

⁶ Disertacija D. Šmuc mi ni bila dostopna.

⁷ Biografija je bila ponovno izdana leta 2022, leta 2008 pa je bila prevedena v slovenščino (skupaj z razpravo *Srečko Kosovel v Trstu*).

⁸ Z. Jan (2001, str. 37) opozarja na pomanjkanje italijanskih recenzij ali poročil o Pahorjevi monografiji, ki bi kazali na ustrezen odmev v italijanski javnosti. Na monografijo so se odzvali leta 1994 S. Laurenti v *La Voce del popolo* in M. Čuk v *Delu*, leto pozneje pa F. Ferluga-Petronio v *Studi Goriziani*.

Kosovelovimi pismi (Pahor, 2004, str. 63–150) se najdejo Kosovelov portret izpod peresa brata Stana; pogovor s pesnikovima sestrama in A. Ravbarjem o velikem pomenu, ki ga je imel za pesnika Trst; spomin M. Bambiča na pesnika; Kosovelova refleksija o Trstu; nekaj Kosovelovih pisem domačim in A. Černigoju; dopisovanje med C. Curciom in S. Kosovelom ter spomin na S. Kosovela, ki ga je C. Curcio poslal A. Ocvirku; pisma domačim, v katerih S. Kosovel poroča o dnevih, ki sta jih s C. Curciom preživela v Ljubljani; prijazna pisma C. Curcia Kosovelovim sestram in prispevek o motivu morja (glej zgoraj). S. Kosovel ima kratko predstavitev v poglavju *Profilo della letteratura slovena del Litorale* [Profil slovenske književnosti na Primorskem] (Pahor, 2004, str. 37–39).

S. Kosovelu se pogosto posveča tržaška literarna zgodovinarica **M. Pirjevec**, ki obravnava značilnosti Kosovelove poezije, njegovo umestitev v svetovno književnost (stične točke in posebnosti), njegovo italijansko recepcijo in pomen, ki mu ga dajejo uveljavljeni italijanski književniki (prim. Jan, 2001, str. 35–36). V svoji *prvi študiji o S. Kosovelu* (Pirjevec, 1974) avtorica obravnava avtorjevo duhovno-pesniško podobo, kot se odstira v delih o njem, v odnosu do Krasa, Trsta in v stikih s tržaškimi intelektualci (prim. Legiša, 1975; Zlobec-Skaza, 1975). V nekaterih študijah po letu 2000 (zbranih v Pirjevec, 2011) analizira *vprašanje slovenstva* pri S. Kosovelu, ki se je odločno uprl fašističnemu dogajanju v Italiji in unitaristični politiki na jugoslovanski strani, ter prevode S. Kosovela na Tržaškem po 2. svetovni vojni, predvsem izbor *Poesie di velluto e Integrali*, pri katerem sta pomembno vlogo odigrali tržaška urednica A. Gruber Benco in prevajalka J. Milič. Pozneje (Pirjevec, 2015) razmišlja o velikem pomenu, ki ga je imel za pesnika *Trst*, kar se nazorno kaže v motivu požiga tržaškega Narodnega doma, ki sproži kritični upor in apokaliptično vizijo uničenja evropske kulture. Temu sledi ponatis *uvoda k italijanskim prevodom Kosovelovih poezij* (prim. Kosovel, 2002a): M. Pirjevec predstavi avtorja, njegov impresionizem in ekspresionizem (Kras kot odraz avtorjevih čustev, osamljenosti in občutka smrti; izgubljenost v negotovem času – kriza evropske družbeno-kulturne ureditve, slutnja katastrofe), Kosovelovo politično-družbeno in mistično-kozmično vizijo, po letu 1925 pa avantgardistično poezijo, ki združuje formalno-jezikovni eksperimentalizem in močno sporočilnost (z jasno etično komponento).

Eden izmed najpomembnejših raziskovalcev S. Kosovela je komparativist in literarni zgodovinar **J. Vrečko**, čigar posamezne razprave so tudi v italijanščini (Vrečko, 2000, 2002, 2005). Razpravi, ki spremljata Kosovelove italijanske prevode (Vrečko, 2000, 2002), sta posvečeni pesnikovemu *konstruktivizmu in njegovim izvorom*.

Kosovelovi *konsi* so rezultat poznavanja ruskega literarnega konstruktivizma; v njih se kažejo vplivi simbolizma, dadaizma, ekspresionizma, zenitizma, nadrealizma itn., katerih elementi so združeni v funkcionalno enoto po načelu t. i. gruzifikacije. Leta 1925 se S. Kosovel politično »obrne v levo«, kar se književno odrazi v konstruktivistični poeziji za konstruktivističnega človeka (pri čemer se pesnik ne podredi političnemu dogmatizmu). Tudi v prispevku o *S. Kosovelu v dvajsetih letih 20. stoletja* (Vrečko, 2005) so podobni poudarki. Kosovelova avantgardistična poezija je posledica študija eksperimentalizma in avantgardističnih gibanj, predvsem ruskega literarnega konstruktivizma, po katerem prevzame načelo gruzifikacije, tj. oblikovanja pesmi kot sinteze različnih elementov in izpostavitve pomensko-vsebinske razsežnosti (t. i. maksimalne obremenitve vsebine). Leta 1925 S. Kosovel začne ustvarjati politično ekstremno poezijo, ki je posledica njegovega političnega razvoja (t. i. premika na levo).

V eni svojih prvih študij o S. Kosovelu tržaški literarni zgodovinar in prevajalec **M. Košuta** (1995) analizira pesnikovo doživljanje fašističnega preganjanja Slovencev in uničevanja slovenske kulture, opiše njegov odnos do italijanske kulture, njegove stike z italijanskimi intelektualci (posebej s C. Curciom) in koncept meje (nacionalizma, lokalpatriotizma), ki ga S. Kosovel – duhovno in umetniško – preseže (prim. Jan, 2001, str. 37–38). Dve leti prej se posveti tudi *uglasbitvam Kosovelove lirike* (Košuta, 1993): analizira glasbenost v motivih, besedju, prozodiji in zgradbi Kosovelovih pesmi; oceni bogato bero vokalnih skladb na Kosovelova besedila (čez 210), ki jih je ustvarilo okoli 50 slovenskih skladateljev, in primerja Kosovelovo *Balado* v uglasbitvah P. Merkušja, M. Pirnika in A. Srebotnjaka: uglasbitev prvega je konsonantna, uglasbitev drugega disonantna besedilu, medtem ko je Srebotnjakova skladba harmonična, v odnosu do S. Kosovela pa konsonantno-disonantna. V obsežni *uvodni študiji h Kosovelovim prevodom* v italijanščini M. Košuta (2011) pregleda pesnikovo recepcijo v svetu in v Italiji, mladostna leta na Krasu, vlogo Trsta in Ljubljane v njegovem življenju in ustvarjanju, prijatelja B. Jegliča, prve pesmi in velik pomen Krasa, vlogo barv in glasovja v Kosovelovih poezijah. V nadaljevanju obravnava študijska leta (študij, ustvarjalnost, družbene okoliščine), prijateljevanje s C. Curciom, Kosovelov umetniški aktivizem s poudarkom na Literarnem in dramatičnem krožku Ivan Cankar, njegov svetovni nazor – mešanico materializma in idealizma, v središču katere je svobodni človek, ter etično-estetski koncept njegove umetnosti – avtentične umetnosti, ki se poraja iz človeka za človeka (njena izhodišča so idealistična, vsebina predvsem etična, cilj pa materialistično-dialektičen, socialno naravnan, cankarjanski). Načrtovanje zbirke *Zlati voln* (in sočasne

dejavnosti) spremlja prehod v ekspresionizem, ki ga vsebinsko zaznamujejo apokalipsa, Bog, jaz, smrt, vstajenje, in nato konstruktivistična faza (skupaj s politično-duhovno rastjo), ki formalno nadgrajuje predhodno in ki jo ponazarjajo kozmos, motor, dolar, cirkus, Evropa ter pojem kozmičnih narodov. Na koncu M. Košuta opiše zadnje obdobje Kosovelovega življenja: nastop v Zagorju, bolezen in smrt. M. Košuta (2013) primerja tudi *vlogo Krasa pri S. Kosovelu in italijanskem književniku S. Slataperju*, avtorju romana *Il mio Carso* [Moj Kras]: Slataperjev Kras je alegorija kontrasta, ki predstavlja prostorsko konkretizacijo drugosti, na katero avtor projicira svoje strahove in težnje (opozicija Kras – Trst ustreza razmerjem srce – možgani, tradicija – prihodnost, slovensko – italijansko); za S. Kosovela pa je Kras ontološko bistvo, polimorfna eksistencialna metafora Kosovelovega notranjega, ljubezenskega, socialnega, nacionalnega sveta.

V osemdesetih letih so **daljše sestavke** S. Kosovelu posvetili tudi A. Bressan, A. Rebula in G. Brazzoduro. **A. Bressan** (1985) osvetli *Kosovelovo življenje* in ga umesti v *družbeno-politično dogajanje*. Uvodoma predstavi objavlanje in nepoznavanje S. Kosovela v Italiji, na kar vpliva njegova slovenskost, obenem pa je tudi zapleten, protisloven in paradoksen pesnik (avtor ga primerja z drugimi tržaškimi in goriškimi avtorji – z U. Sabo, I. Svevom in C. Michelstaedterjem). Po duhovnem profilu ga primerja z nemškim ekspresionistom G. Traklom, od katerega ga loči neposrednost »nove besede« (moč poistovetenja z njegovo poezijo; prim. Pirjevec, 1991, str. 503; Jan, 2001, str. 38). A. Bressan predstavi tudi *Kosovelovo metriko*: začetek njegovega pesnjenja zaznamujeta tradicionalna metrika in naravna glasbena razsežnost, ki se v konstruktivističnih pesmih prenovi in stopnjuje (S. Kosovel je tudi priljubljen pesnik za uglasbitve, na kar opozori že P. Merku). S pesmijo *Veter, veter, deklica* A. Bressan ponazori, kako metrika in zgradba podpirata oz. soustvarjata notranjo napetost v pesmi. **A. Rebula** (1986) opozarja na Kosovelovo vernost – na njegovo doživljanje absolutnega, skrivnosti večnega, Boga in Kristusa (prim. Jan, 2001, str. 33). **G. Brazzoduro** (1989) v *spremni besedi k svojim prevodom S. Kosovela* (prim. Kosovel, 1989) oriše družbeno-politične in umetnostne okoliščine Kosovelovega ustvarjanja ter umetniško sceno v Trstu, Gorici in Ljubljani; kritično in opozicijsko držo S. Kosovela v odnosu do slovenske družbe ter širino njegovih intelektualnih obzorij; pesnikovo etiko, katere ideal je univerzalno človeško bratstvo, ki presega nacionalne in razredne meje; socialistično politično prepričanje; nekatere vidike Kosovelovih poezij, npr. nasprotja in dvom, transcendenco, ki presega zgodovinsko in družbeno stvarnost, Kras kot realnost in simbol, Evropo kot prisposodbo agonije; Kosovelovo estetiko kot čutno in duhovno silo umetniškega dela, ki izhaja iz človeka in življenja;

antropocentrično vernost ter ljubezen do slovenstva, ki ni nacionalistična, temveč jo zaznamujeta humanizem in univerzalizem.

Drugi avtorji, ki so se posvetili S. Kosovelu v zadnjih 30 letih, predstavljajo dokaj raznoliko skupino. **Pregledne sestavke** o Kosovelovem življenju in ustvarjanju so izdali S. Pipan, N. Bratuž in A. Leben, medtem ko se T. Rojc posveča njegovemu dopisovanju. **S. Pipan** (1996) objavi dvojezično brošuro, v kateri na kratko oriše (in časovno umesti) Kosovelovo književnost (kar spremljajo Pipanovi dokaj dobesedni prevodi nekaterih Kosovelovih poezij in verzov, npr. *Preannuncio della morte*, *Ballata*, *Kons Esprit*, *Rime*; prim. Jan, 2001, str. 29). **N. Bratuž** (2014) pripravi trijezično (slovensko, angleško in italijansko) *brošuro, posvečeno S. Kosovelu*, v kateri so opisani Kosovelovo življenje, družina, delo, poezija, »sledi« na Krasu (po S. Kosovelu se imenujejo knjižnica, ulica, osnovna in srednja šola v Sežani, Kosovelova pot in domačija v Tomaju), Kosovelova spominska soba, pot, domačija, dodano pa je tudi poglavje *Ali ste vedeli*, ki vsebuje nekaj zanimivosti, povezanih s S. Kosovelom in njegovo zapuščino (brošura je bila ponatisnjena 2018). **A. Leben** (2016) oriše Kosovelovo življenjsko pot, njegovo književno ustvarjanje ter usodo Kosovelovih del po njegovi smrti (v besedilo razprave so vpeti prevodi Kosovelovih poezij izpod peresa J. Milič). V *spremni besedi h Kosovelovim pismom* **T. Rojc** (2007b) omenja pomen objavljenih dopisovanj, ki so veljala za izgubljena, opisuje Kosovelove dopisovalke in dopisovalce ter se navezuje na širše sočasno družbeno-kulturno dogajanje: premišluje o umetnosti, še posebej o književnosti in glasbi, o politični stvarnosti; med dopisovalci so izpostavljeni F. Obid – Mirjam, brat Stano, V. Martelanc, C. Curcio, I. Mrak in sestra Karmela.

Interpretacijskega značaja so prispevki M. Mitrović, M. Obit in M. Battistin. **M. Mitrović** (2003) odkriva nekatere *prvine Kosovelovih poezij*: svetlobo, ki razsvetljuje njegov Kras; temo smrti in njeno razmerje do rojstva, življenja; potovanje; kompleksnost Kosovelovega pesniškega sveta, ki naj ostane nerazumljiv, njegovo fantastičnost, ki jo navdihuje kraški svet (kraške jame); kontrast med naravo in tehniko. **M. Obit** (2017) v *predgovoru k svojim prevodom Kosovelovih poezij* (prim. Kosovel, 2017) razmišlja o Krasu v pesnikovih impresionističnih in ekspresionističnih pesmih: Kras je dom, po katerem S. Kosovel hrepeni v Ljubljani, hkrati pa postaja prisposoba tragičnega obstoja, boleče izkoreninjenosti pesnika in človeštva nasploh, napoved prezgodnje smrti. Izpostavljen je tudi velik pomen Trsta za S. Kosovela, tako za njegovo intelektualno zorenje kot zaradi usode slovenskega prebivalstva in ustanov od dvajsetih let 20. stoletja dalje. M. Obit meni, da je S. Kosovel dostopen

v italijanskih prevodih odličnih prevajalcev, čeprav dela, ki so mu namenjena, le redko stopijo izven meja Furlanije - Julijske krajine. **M. Battistin** (2017, 2019) navaja razmišljanja o družbeni usodi, naravi in notranjih občutjih, ki jih sprožajo Kosovelove pesmi (prim. *Moja pesem*, *Izmučenost*, *Pesem s Krasa*, *Svojo bolesi*, *Nad travnikom* v slovenščini in prevodu G. Brazzodura). Vzporedno obravnava tudi druge avtorje, npr. T. Križmanič, G. Ungarettija, I. Grudna, E. Montaleja.

O S. Kosovelu in **italijanski književnosti** pišeta V. Troha in D. Betocchi. **V. Troha** (1988) piše o S. Kosovelu in italijanskem futurizmu: S. Kosovel je poznal futuristični pesniški postopek »svobodnih besed«, a ga pri pisanju konsov ni uporabljal (znani so mu bili tudi futuristični manifesti, Marinettijev roman *Mafarka il futurista* [Mafarka futurist] in poezija A. Sofficija). **D. Betocchi** (2005) analizira *ekspresionistične prvine* (zavedanje krize in kritika sodobne družbe; disociacija subjekta; pesnik-prerok in poezija-odrešilka, zaton zahodne civilizacije, rojstvo novega sveta in človeka) *pri S. Kosovelu in C. Rebora*, italijanskemu pesniku iz vrst t. i. vocianov (soustvarjalcev pomembne kulturno-politične revije *La Voce* [Glas]), ugotavlja njihovo prisotnost in včasih izrazito podobnost med avtorjema, kar izvira iz podobnih zaznav krize tedanje družbe. Po slogu se pesnika razlikujeta: S. Kosovel je preprost in čustveno pristen, C. Rebora prisiljen in deformiran.

K. Pizzi in A. Toroš pa S. Kosovela obravnavata v kontekstu **tržaškosti in Trsta**. **K. Pizzi** (2005) se posveča *tržaški italijanski književnosti na začetku 20. stoletja*, ki predstavlja italijansko kontekstualizacijo S. Kosovela: avtorica obravnava S. Slataperja in iskanje tržaške in italijanske identitete, občutje praznine in ničevosti, ki ga prva vojna vzbudi v pesniku G. Camberu Barniju, vrsto tolažilnega provincializma v književnosti U. Sabe, bohotenje nacionalne zavesti (italijanskost, protislavizem) in tržaški futurizem ter druge avantgardistične smeri (modernizem, konstruktivizem). V prispevku o *tržaški književnosti med Italijo in Slovenijo* (Pizzi 2013) odkriva tržaški prostor kot tisti obrobni prostor, kjer so se razvile eklektične oblike kulturnega eksperimentalizma in ki je zaznamoval S. Slataperja in S. Kosovela, zagovornika transkulturne dinamike, katerih cilj sta bili evropska identiteta in kultura. **A. Toroš** (2011a, 2011b) obravnava *podobo Trsta* v slovenski in italijanski poeziji prve polovice 20. stoletja, pri čemer upošteva tudi S. Kosovela: S. Kosovel se v svoji poeziji odziva tragične dogodke v Trstu v dvajsetih letih (požigi uredništva časopisa *Edinost*, Narodnega doma in delavskega doma v Trstu), s čimer je prizadet slovenski narod (*Ej, hej in Italijanska kultura*), in izraža bolečino ob misli na (odvzeti) Trst (*Blizu polnoči*).

S. Kosovel je vključen tudi v **italijanske zgodovine slovenske književnosti**. **B. Meriggi** (1961, str. 352–355; enako Meriggi, 1970, str. 527–529) ga opiše kot najbolj nadarjenega slovenskega pesnika prve polovice 20. stoletja in začetnika socialne smeri v sodobni slovenski poeziji. V njegovih pesmih se najdejo intimni motivi, podobe Krasa, ki jih prevevata nostalgija in grenkoba, podobe socialnega upora, upanje v boljši svet ter občutenje zgodnje smrti (na izpostavljen družbeni vidik naj bi vplival B. Kreft; prim. Jan, 2001, str. 25). Obravnavo spremljajo prevedeni odlomki Kosovelovih pesmi (npr. *Moja pesem*, *Rdeči atom*). Bolj kompleksna je Kosovelova obravnava v zgodovini slovenskega slovstva že omenjene **T. Rojc** (2004, str. 187–194): avtorica S. Kosovela primerja z G. Ungarettijem, predstavi Kosovelovo filozofsko držo (iskanje večnega in absolutnega, težnjo po razumevanju človeka), temelje ustvarjalnosti (izhodišče umetnosti je človek-umetnik s svojo osebnostjo), tragično občutenje evropskega dogajanja; S. Kosovel nastopa kot intelektualec-prinašalec resnice in pravičnosti, književnik, ki je ustvaril avantgardno poezijo svetovnih razsežnosti; Kosovelov Kras je – po mnenju T. Rojc – metafora individualne, družbene in nacionalne usode. Kot pregledno delo, ki upošteva tudi S. Kosovela, lahko omenimo študijo o sodobni slovenski književnosti, pod katero se je podpisal **M. Potocco** (2010).

S. Kosovel je bil med drugim uvrščen v italijansko šolsko antologijo **P. Sarzana** *Letteratura delle regioni d'Italia – Friuli-Venezia Giulia* [Književnost italijanskih dežel – Furlanija - Julijska krajina] (1989) in v knjigo **J. Pirjevca** *Introduzione alla storia e politica slovena a Trieste nel '900* [Uvod v slovensko zgodovino in politiko v Trstu v 20. stoletju] (1983), namenjeno italijanskim srednjim šolam (Pirjevec, 1991; Jan, 2001, str. 25).

5 Prevodoslovne in recepcijske obravnave

Prevodoslovnih in recepcijskih del o S. Kosovelu v italijanskih prevodih in v italijanskem prostoru je manj kot književnozgodovinskih in interpretacijskih, med njihovimi avtorji pa je treba izpostaviti M. Pirjevca in Z. Jana, ki sta pripravila pregleda o recepciji Kosovela v italijanskem prostoru, ter M. Ožbot, ki se je posvetila tudi pristopom k prevajanju Kosovelovih poezij v italijanščino.

Med prvimi, ki so pisali o recepciji književnosti S. Kosovela v Italiji, je bila **M. Pirjevec** (1991). Avtorica v svojem prispevku najprej opozori na C. Magrisa in F. Fölkla, dva velika tržaška intelektualca, ki S. Kosovela uvrstita med najboljše tržaške

avtorje (ob S. Slataperju, I. Svevu in U. Sabi), nato pa oriše zgodovino Kosovelove italijanske recepcije: predstavi objave njegovih poezij v zbirkah L. Salvinija iz 1938 in 1951,⁹ profil v slovenski književnosti B. Meriggija (S. Kosovel kot socialno angažiran pesnik, pevec totalne revolucije), refleksijo U. Urbanija iz 1954, antologijo *Poesie di velluto e Integrali* (1972) v prevodu J. Milič in P. Merkùja, ki vsebuje tudi komentarja P. Merkùja in A. Gruber Benco, svojo monografijo o S. Kosovelu v slovenskem in evropskem kulturnem in družbenem kontekstu (Pirjevec, 1974), zbirko *Kras – Carso – Karst* (1979), pri kateri je sodeloval M. Kravos, posamezne prevode v tisku, simpozij o S. Kosovelu in S. Slataperju, kritično biografijo S. Kosovela izpod peresa A. Bressana (*Kosovel o del vivere come agonia* [Kosovel ali o življenju kot agoniji]), razmišljanja A. Rebule, uvrstitev Kosovelovih poezij v knjigo J. Pirjevca iz 1983, namenjeno italijanskim srednjim šolam, in italijansko šolsko antologijo P. Sarzana iz 1989, na prevode in razmišljanje G. Brazzodura v zbirki *Tra il nulla e l'infinito* (Kosovel, 1989). Na koncu prispevka M. Pirjevec (1991, str. 504) opozori, da je uveljavljanje S. Kosovela v Trstu (»kjer je vse, kar je slovensko, že a priori težko sprejemljivo«) težavnejše kot drugod po Italiji, da pa je tudi tu »zaznati rahle premike v pozitivno smer«.

Približno deset let pozneje se italijanski recepciji S. Kosovela posveti **Z. Jan** (2000b; dopolnjeno v Jan, 2001, str. 24–41), ki prav tako kronološko pregleda s S. Kosovelom povezano prevodno in književnozgodovinsko dogajanje, njegove družbene okoliščine in akterje ter ovrednoti avtorjevo uveljavljanje v italijanskem prostoru. Z. Jan kritično opaza, da je recepcija S. Kosovela v Italiji počasna in kompleksna, da imajo pomembno vlogo v njej zunanji dejavniki (uveljavitev S. Kosovela v Franciji), da je bolj izrazito prisoten v tržaškem prostoru, kjer so njegovi posredniki in prevajalci predvsem Slovenci, čeprav ga cenijo tudi uveljavljeni italijanski intelektualci (npr. C. Magris, A. Ara, E. Guagnini, S. Tamaro, F. Fölkel).

M. Ožbot (2011) v prispevku o prevajanju malih književnosti v kulture z velikim vplivom (na primeru italijanskih prevodov slovenske književnosti) ugotavlja, da je podomačitev prevajalska strategija, s katero se lahko ciljno občinstvo seznani z neznano književnostjo in njenim sporočilnim potencialom, kar ponazori z italijanskima prevodoma Kosovelovih pesmi *O dogmatiki* in *Daljava* izpod peresa J. Milič in D. Betocchi. Po mnenju M. Ožbot (2018) S. Kosovel v širšem italijanskem

---

⁹ Avtorica opozarja, da si L. Salvini »ni dovolj prizadeval, da bi ohranil metrične in ritmične posebnosti izvirnika« in je tako zbirki vtisnil »nekoliko enoličen pečat« (Pirjevec, 1991, str. 502).

prostoru še ni doživel ustreznega sprejema, njegova prepoznavnost pa je omejena predvsem na Furlanijo - Julijsko krajino, v prvi vrsti Trst (kjer ga spoštujejo ugledni tržaški intelektualci, npr. F. Fölkel, C. Magris, A. Ara). Avtorica se spet posveti prevajalskim pristopom v aktualnih italijanskih prevodih S. Kosovela: medtem ko so prevodi D. Betocchi podomačitveni in blizu italijanski pesniški tradiciji, so prevodi M. Obita potujitveni in sledijo pomenskim razsežnostim izvirnika (podobno kot pri J. Milič).

R. Grošelj (2021) analizira prevajalske tehnike (oz. strategije po A. Chestermanu), ki jih je v italijanskih prevodih Kosovelovih konsov uporabila J. Milič: v italijanskih »rekonsih« prevladuje privzeti prevod (tj. najbližji slovnično ustrezni prevod), s katerim prevajalka skuša slediti izhodiščnim značilnostim poezij (še bolj »privzeti« so hrvaški prevodi J. Ostija).

O prevajalskem pristopu razpravljajo tudi **prevajalci** sami. **G. Brazzoduro** pred svojimi prevodi S. Kosovela (1989) omenja, da se je v izboru izognil poezijam, katerih vrednost leži v ritmu oz. glasbeni razsežnosti, zaradi česar so »neprevedljive«. V prevodih je skušal biti karseda zvest izhodiščnim besedilom. **D. Betocchi** (2014) predstavi svojo prevajalsko poetiko, ki upošteva glasovno in pomensko plat, vsebino in obliko; zaradi sledenja fonosimbolističnim in ritmičnim vidikom se večkrat oddalji od dobesednosti, hkrati pa se odpove prevodu *Borov*, ikonične Kosovelove pesmi (zaradi neustrezne glasvosimbolne vrednosti italijanske besede *pini* v primerjavi z *bori*). **M. Obit** v intervjuju za *Trinkov koledar* (Stulin, 2019) omenja, da se je v svojih prevodih odločil upoštevati ritem in rimo, tudi na škodo leksikalnih značilnosti. Prevajalec spregovori še o omejitvi prevodov na neeksperimentalne pesmi, o vlogi Krasa v Kosovelovem življenju, o prevajalskem navdihu, pozitivnih odzivih na prevode ter o svojem »živem« odnosu do pesnika.

Kosovelovim prevodom v italijanščino je posvečenih nekaj **diplomskih, magistrskih in doktorskih del**. **M. P. Kastelic** (2008) primerja italijanske in francoske prevode Kosovelove poezije; **I. Brajković** (2011) se ukvarja z umestitvijo Kosovelovih *Pesmi v prozi* v širši književni kontekst in ponuja poskus prevoda; **K. Vrčon** (2013) obravnava Kosovelove pesmi s kraškimi motivom v italijanskih prevodih J. Milič; **R. Fierro** (2023) pa analizira Brazzodurove prevode Kosovelovih pesmi. Zgoraj je bil že omenjen doktorat **D. Šmuc** (1945) in monografija **Z. Jana** (2000a), ki je nastala na podlagi avtorjevega doktorata.

Posebno mesto v tem sklopu imajo številni **časopisni in revijalni prikazi prevodov**: na izdajo prevodov J. Milič *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (Kosovel, 2000) so se leta 2000 odzvali P. Vascotto in S. Pipan v *Trieste artecultura* ter M. Grgič v *Primorskem dnevniku*; prevode J. Milič, zbrane v *Il mio canto – Moja pesem in Kons* (Kosovel, 2002a, 2002b), so leta 2003 pospremili odzivi M. Uršič Zupan v *Primorskih novicah* in R. Lečič v *Delu* (prim. še odziva v *Novem glasu*, podpisana z NL); na izdajo D. Betocchi *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (Kosovel, 2014) so se leta 2014 odzvali C. Battocletti v *Il Sole 24 Ore*, R. Dedenaro v *Trieste artecultura*, B. Ferluga v *Primorskem dnevniku*, leta 2015 pa še E. Guagnini v *L'indice dei libri del mese*; o Obitovih prevodih, zbranih v *Quel Carso felice* (Kosovel, 2017),¹⁰ pa so pisali J. Majovski v *Primorskem dnevniku* leta 2017, uredništvo spletne strani *Bora.La* itn.

V **širše zastavljene (pregledne) recepcijske študije** S. Kosovela vključujejo Z. Jan, M. Košuta in M. Bidovec. **Z. Jan** (2000a) piše o recepciji slovenske književnosti v Italiji po letu 1945, v tem kontekstu pa obravnava tudi poznavanje S. Kosovela, ki je eden najbolj prevajanih slovenskih avtorjev v Italiji, in obljublja samostojno analizo (Jan, 2000b; Jan, 2001, str. 24–41). Z. Jan (2001, str. 73–123) prinaša še bibliografijo slovenske književnosti (tudi S. Kosovela) v Italiji med 1945 in 2000. Po **M. Košuti** (2014), ki pregleda italijanske prevode slovenske književnosti na začetku 21. stoletja (2000–2013), je Kosovel – kljub naraščajočemu zanimanju za sodobnike – še vedno med najbolj prevajanimi slovenskimi avtorji v Italiji (ob I. Cankarju in F. Prešernu). **M. Bidovec** (2024) v pregledu italijanske slovenistične bere zadnjih trideset let omenja tudi S. Kosovela, in sicer kot avtorja, ki se mu posvečajo M. Pirjevec, M. Mitrović, M. Košuta in T. Rojc (prim. tudi bibliografijo na koncu članka).

6 Ostalo

Med ostalimi, s S. Kosovelom povezanimi deli lahko omenimo krajše portrete, tako v knjigah kot v tisku, glasbene interpretacije, likovne, televizijske in gledališke upodobitve in poustvaritve, prisotnost v drugih delih (citatno, kot lik), literarne večere, po njem pa je bila poimenovana tudi prevajalska nagrada.

---

¹⁰ Založba Transalpina, ki je izdala zbirko Obitovih prevodov, je leta 2019 dobila italijansko državno prevajalsko nagrado.

Kosovelove **življenjske očrte** najdemo v izdajah Kosovelovih pesmi in antologijah slovenske poezije, zanje so poskrbeli npr. L. Salvini, G. Brazzoduro, J. Milič in P. Dolhar (v Kosovel, 2014). S. Kosovel ima svoj biografski portret v monografiji *Gli Sloveni in Europa* [Slovenci v Evropi], ki sta jo leta 2004 uredila J. Pirjevec in G. Skerk. S. Kosovelu so posvečeni krajši portreti v tisku: R. Sanson in G. Palmisano sta ga prispevala v tržaškem časopisu *Il piccolo* (2003, 2004), S. Pipan v kulturno-verskem časopisu *Dom* (2004) ter L. Ricci in D. Marani (s Kosovelovo potjo) v dnevniku *Il Sole 24 Ore* (2008, 2024). Kot zanimivost lahko omenimo, da avtorji pogosto S. Kosovela povezujejo z A. Rimbaudom (prim. Pahor, 1993, str. 15).

Kosovelove pesmi navdihujejo **glasbene ustvarjalce**. A. Srebotnjak je ustvaril zborovske pesmi na besedila S. Kosovela (Srebotnjak, 1989–1990). Leta 2007 je v Trstu izšla zgoščenka z uglasbitvami pesmi treh pesnikov, ki so zaznamovali Furlanijo in Trst z okolico v 20. stoletju: P. P. Pasolinija, C. L. Cergolyja in S. Kosovela (ki je zastopan s 16 pesmimi iz zbirke *Kons*). Kosovelovi poeziji (tudi v italijanščini) je bilo posvečeno glasbeno srečanje *Tvoja pesem je naš obraz – Il tuo canto è il nostro volto*, ki so ga leta 2020 oblikovali A. Saksida, S. Pierotti, Ensemble Romjan in Romjanski muzikanti (srečanje je pospremila izdaja zgoščenke in knjižice s pesmimi).

Kosovelova poezija in razmišljanje o njej, pa tudi o Kosovelovem času in življenju sta sprožila **likovne interpretacije** (Kervischer, 2004), ki so bile predstavljene v več evropskih mestih (tudi Trstu in Milanu). S. Kosovelu je bil v javnem parku Muzio de Tommasini na Ulici Giulia v Trstu postavljen **doprni kip**.¹¹

Tržaški pisatelj in režiser M. Sosič je leta 1996 za TV Slovenija posnel *V meni prevrat, igrano-dokumentarno priredbo* monodrame o S. Kosovelu, ki jo je na podlagi Kosovelovih pisem napisal A. Berger. Ob stoletnici Kosovelovega rojstva je na osnovi pesnikovega besedila ustvaril še **gledališki kons** *Jaz slutim toliko lepote* (prim. Popič, 2013, str. 4, 6); leta 2023 je v SSG v Trstu gostovalo kranjsko gledališče z nagrajeno predstavo *Kons: novi dobi*, ki sta jo ustvarila dramaturginja K. Morano in režiser Ž. Divjak.

¹¹ Kip je bil leta 2002 žrtev vandalizma, na kar so se kritično odzvali mnogi (med drugimi tudi C. Magris v tržaškem dnevniku *Il piccolo*). V nadaljevanju je bil spomenik zopet postavljen na svoje mesto.

Kosovelovi verzi v italijanščini so **citirani** v zbirki kratke proze *Albergo Trinità e altri racconti* [Hotel Trinità in druge zgodbe] G. Anglisanija iz leta 1994, pojavijo se na fotografijah kraške narave F. Grisonija iz leta 1997, na koledarju srednje šole S. Kosovela na Opčinah za leto 2011, na razglednicah, ki jih je navdahnili S. Kosovel v letih 1994 in 1999. S. Kosovel se pojavi **kot lik** – mali Srečko iz Tomaja, v katerem je moč slutiti nekaj »skrivnostnega in plemenitega« (Starc, 2012, str. 84) – v romanu *Franziska* italijanskega pisatelja F. Tomizze, omenja pa ga tudi pomembna italijanska pisateljica S. Tamaro v romanu *Anima mundi*.

S. Kosovelu so v Italiji posvečeni tudi **literarni večeri**, katerih rezultat so lahko dvojezične priložnostne publikacije, prim. *Kosovel: esplorazioni – raziskovanja*. Leta 2003 je S. Kosovela večinoma italijanski publiki v Antropozofskem društvu v Gorici predstavil I. Tavčar (Gregori, 2003). Tovrstne prireditve omenja tudi Z. Jan (2001).

Po S. Kosovelu nosi ime **nagrada za prevode** iz slovenske književnosti v italijanščino, ki jo je leta 1994 prvič razpisal *Javni kulturni polivalentni center (Centro Culturale Pubblico Polivalente)* v Ronkah; nagrada naj bi se pozneje znašla v organizacijskih težavah (prim. Jan, 2000a, 117–118).¹²

7 Zaključno razmišljanje

Namen prispevka je bil pregledati aktualno italijansko recepcijo S. Kosovela: njegove italijanske prevode (v prvi vrsti samostojne knjižne izdaje), njihove prevajalce in značilnosti ter književne, prevodoslovne in recepcijske obravnave S. Kosovela, ki se nanašajo na italijanski prostor, jezik in kulturo.

Prevajanje Kosovelovih del v italijanščino poteka od tridesetih let 20. stoletja do današnjih dni. Doslej je izšlo kar 19 knjižnih izdaj Kosovelovih del v italijanščini, predvsem pesmi za odrasle, pa tudi pesmi za otroke in aforizmi. V italijanščino je preveden dokaj obsežen in reprezentativen delež Kosovelovih poezij. Pod prevode so se podpisali različni prevajalci: s številom prevodov prednjači J. Milič, poleg nje pa so S. Kosovela prevajali še P. Merku, naveza L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos, G. Brazzoduro, D. Betocchi, M. Obit in S. Villani. Posredovalci S. Kosovela v italijanščino so Slovenci (iz Slovenije ali Italije), in sicer J. Milič, M. Vertovec in M.

---

¹² Zadnji razpis za nagrado, ki sem ga našel, je iz leta 2008 (nagrado je takrat podeljeval *Tržiški kulturni konzorcij, Consorzio culturale del Monfalconese*).

Kravos, lahko imajo slovensko-italijanske korenine (z bolj ali manj enakovredno dvojezičnostjo), kot P. Merkù, G. Brazzoduro, D. Betocchi, M. Obit in S. Villani, medtem ko je L. Morandini Italijan (doma iz Sloveniji bližnjega Vidma). Večina Kosovelovih italijanskih prevodov je izšla na Tržaškem, deloma na Videmskem, kar začenja najbrž osrednje območje Kosovelove bralske recepcije v Italiji, in v Sloveniji.

Italijanski prevodi se premikajo od izrazitejše »dobesednosti«, torej večjega upoštevanja skladenjsko-leksikalne podobe Kosovelovih pesmi in neupoštevanja njihovih glasovnih razsežnosti (glasovnih figur in ritma), kot je to v primeru prevodov J. Milič, P. Merkùja, L. Morandinija, M. Vertovca, M. Kravosa in G. Brazzodura, prek nekoliko bolj enakovredne zastopanosti obeh vidikov pri M. Obitu (pri čemer včasih bolj prevlada izrazna, drugič morda glasovna podoba na »škodo« prve) do večje zastopanosti glasovno-ritmične plati poezij in ciljne književno-retorične tradicije pri D. Betocchi, posledica česar je lahko tudi večja oddaljitve od izhodiščnih ubeseditvenih izbir. Tudi prevodi aforizmov izpod peresa S. Villanija besedilno zelo sledijo izvirnikom. Povzemalno bi lahko rekli, da prevodi S. Kosovela italijanskemu bralstvu približujejo v prvi vrsti z ubeseditvijo, skladno njegovi, medtem ko so npr. glasovno-ritmični vidki pri večini prevajalcev v drugem planu (predvsem mlajša prevajalska generacija skuša bolj upoštevati tudi ta vidik).

Številne književne obravnave S. Kosovela – v italijanščini ali v italijanskem prostoru (lahko tudi v zvezi z italijansko književnostjo) – vključujejo tako celostne preglede kot analize posameznih vidikov: motivov (npr. morja, kraških značilnosti), metrike, smeri Kosovelove poezije (impresionizem, ekspresionizem, konstruktivizem), primerjave s S. Slataperjem, odnosa do italijanskega futurizma ali ekspresionističnih tendenc v italijanski poeziji (C. Rebora), uglasbitev njegovih del; širšo družbeno razsežnost imajo vprašanje slovenstva, kontekst oz. pojem tržaškosti; kot bolj zasebne lahko razumemo Kosovelova dopisovanja, vlogo Trsta in Krasa, pesnikovo duhovnost. Predstavitev S. Kosovela so vključene tudi v obsežnejša pregledna besedila (književne zgodovine in antologije). Prevodoslovna oz. recepcijska dela o Kosovelovi književnosti v Italiji vključujejo bogate celostne recepcijske preglede, obravnave prevajalskih pristopov, položaj S. Kosovela v recepciji slovenske književnosti v Italiji in številne odzive na Kosovelove italijanske prevode v časopisu.

Avtorji teh del so večinoma Slovenci (predvsem iz Italije, a tudi Slovenije), lahko so dvojezični avtorji, treba pa je poudariti, da je S. Kosovel pritegnil tudi nekatere italijanske avtorje (in to ne le iz obmejnega območja). Književne in prevodoslovne oz. recepcijske obravnave (tudi glede na kraj izida, ki redko prestopi meje Furlanije - Julijske krajine) nakazujejo, da S. Kosovel v Italiji ostaja privlačen predvsem za skrajni severovzhod, za slovensko skupnost ali za druge avtorje, ki so povezani ali se ukvarjajo s tem prostorom, iz katerega so se porajale eksistencialne, duhovne in književne dimenzije S. Kosovela. Vendar pa tudi tu najdemo izjeme: predstavitev S. Kosovela in odzivi na njegove prevode se najdejo tudi v publikacijah iz osrednje Italije.

S (široko razumljenim) italijanskim prostorom in S. Kosovelom je povezana še vrsta drugih del in dejavnosti – od uglasbitev, likovnih, televizijskih in gledaliških upodobitev in poustvaritev do književnih omemb in upodobitev, literarnih večerov in prevajalske nagrade. Ta seznam pa še zdaleč ni popoln.

Če povzamem: Prevodno lahko v italijanščini S. Kosovela beremo v številnih različnih preoblikah, od bolj izhodiščno- do bolj ciljnojezičkovno (besedilno, književno) usmerjenih, vedno pa odražajočih avtorjevo sporočilo. Številne italijanske književne in recepcijske obravnave odstirajo najrazličnejše vidike Kosovelove književnosti in osebnosti, druga, z njim povezana dela in dejavnosti pa še dodatno utrjujejo njegov pomen. Še vedno pa je S. Kosovel v Italiji predvsem slovenski avtor, povezan z obmejnimi prostorom: njegovi italijanski posredniki ostajajo večinoma Slovenci ali slovensko-italijanski dvojezični avtorji, prav tako pa njegova in z njim povezana dela izhajajo večinoma v Furlaniji - Julijski krajini (predvsem na Tržaškem, deloma na Goriškem in Videmskem), kar začrtuje osnovne okvire njegove italijanske recepcije, ali v Sloveniji, od koder poteka del pobud za predstavljanje S. Kosovela italijanskemu občinstvu. Kljub tej zamejenosti (lokalnosti), ki predstavlja neko stalnico Kosovelove italijanske recepcije, pa lahko vendarle ugotovimo, da se objavljanje Kosovelovih in z njim povezanih del v italijanščini nadaljuje in bogati, kar kaže na pomen S. Kosovela za določeno kulturno okolje in za nekatere kulturne akterje ter na kontinuirano zavzemanje, da bi S. Kosovela in njegovo sporočilo spoznale tudi nove generacije italijanskih bralcev.

Zahvale

Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0446, ki ga financira ARIS. Za prijazno pomoč pri posredovanju gradiva o S. Kosovelu v italijanščini se zahvaljujem Mateji Kralj in Marthi Sotelo Bunjevca iz Kosovelove knjižnice Sežana, Bredi Seljak iz Goriške knjižnice Franceta Bevka in Metodi Jereb iz Mestne knjižnice in čitalnice Idrija (Knjižnica Črni Vrh).

Prevodi (samostojne knjižne izdaje)

- Kosovel, S. (1971). *Poesie di velluto e Integrali* (J. Milič in P. Merkù, prev.). L'Asterisco.
 Kosovel, S. (1972). *Poesie e Integrali* (J. Milič in P. Merkù, prev.). L'Asterisco, ZTT – EST.
 Kosovel, S. (1976). *Poesie e Integrali* (J. Milič in P. Merkù, prev.). L'Asterisco, ZTT – EST.
 Kosovel, S. in Spacal, L. (1979). *Kras – Carso – Karst* (L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos, prev.). ZTT, Drava.
 Kosovel, S. in Spacal, L. (1980). *Kras – Carso – Karst* (L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos, prev.). ZTT, Drava.
 Kosovel, S. (1989). *Fra il nulla e l'infinito* (G. Brazzoduro, prev.). Editoriale stampa triestina.
 Kosovel, S. (1999). *Il ragazžino e il sole* (M. Obit, prev.). Novi Matajur.
 Kosovel, S. (2000). *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (J. Milič, ur. in prev.). Občina Sežana.
 Kosovel, S. (2002a). *Il mio canto – Moja pesem* (J. Milič, ur. in prev.). Il Ramo d'oro, Tržaška knjigarna – Libreria triestina.
 Kosovel, S. (2002b). *Kons* (J. Milič, ur. in prev.). Il Ramo d'oro, Tržaška knjigarna – Libreria triestina.
 Kosovel, S. (2003). *Kons 2* (J. Milič, ur. in prev.). Il Ramo d'oro.
 Kosovel, S. (2011). *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (J. Milič, ur. in prev.). ZTT – EST.
 Kosovel, S. (2014). *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (D. Betocchi, ur. in prev.). Comunicarte.
 Kosovel, S. (2015). *Non chiedermi cos'è la vita, vivi!* (J. Milič, ur.; S. Villani, prev.). Antony.
 Kosovel, S. (2016). *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (D. Betocchi, ur. in prev.). Comunicarte.
 Kosovel, S. (2017). *Quel Carso felice* (M. Obit, ur. in prev.). La Transalpina.
 Kosovel, S. (2020a). *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (J. Milič, ur. in prev.). ZTT – EST.
 Kosovel, S. (2020b). *Quel Carso felice* (M. Obit, ur. in prev.). La Transalpina.
 Kosovel, S. (2024). *Aspri ritmi – Ostri ritmi* (J. Milič, ur. in prev.). ZTT – EST.

Literatura

- Battistin, M. (ur.). (2012). *Versi sospesi... tra due culture – Opri verzi... med dvema kulturama*. Montedit.
 Battistin, M. (2017). *Versi sospesi... tra Storia e Vita*. Il Convivio.
 Battistin, M. (2019). *Besed ne najdem – Parole non trovo. Antologia per immagini e versi... sospesi tra più culture* (*Perché è ancora possibile la poesia ai tempi di internet*). Aletti Editore.
 Benacchio, R. (2019). Arturo Cronia Maestro a Padova. A mo' di prefazione. V R. Benacchio in M. Fin (ur.), *Arturo Cronia. L'eredità di un maestro a cinquant'anni dalla scomparsa* (str. 9–32). Esedra.
 Betocchi, D. (2005). Analogije med poezijo S. Kosovela in C. Rebore oziroma ali obstaja italijanski ekspresionizem?. *Primerjalna književnost*, 28(posebna št.), 115–125.
 Betocchi, D. (2014). Elogio della traduzione démodé. V S. Kosovel, *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (str. 9–17). Comunicarte.
 Bidovec, M. (2024). La slovenistica italiana. L'ultimo trentennio. V R. Benacchio, A. Ceccherelli, C. Diddi in S. Garzonio (ur.), *Gli studi slavistici in Italia nell'ultimo trentennio (1991-2021). Bilanci e prospettive. Contributi presentati al VII Congresso Italiano di Slavistica II* (str. 285–312). Firenze University Press.
 Brajković, I. (2011). *Srečko Kosovel "Pesmi v prozi": contestualizzazione nella letteratura europea, anglo-americana e slovena e prova di traduzione* [Diplomsko delo]. Università degli Studi di Udine, Facoltà di lingue e letterature straniere.
 Bratuž, N. (2014). *Srečko Kosovel*. Občina Sežana.
 Brazzoduro, G. (1989). Srečko Kosovel: l'uomo e il poeta. V S. Kosovel, *Fra il nulla e l'infinito* (str. 173–195). Editoriale stampa triestina.

- Bressan, A. (1985). *Le avventure della parola: saggi sloveni e triestini*. Il saggiaatore.
- Fierro, R. (2023). *Srečko Kosovel nella traduzione di Gino Brazzoduro* [Diplomsko delo]. Università degli Studi di Udine, Dipartimento di studi umanistici e del patrimonio culturale.
- Gregori, I. (2003). Ivan Tavčar o Srečku Kosovelu: po uvodnih besedah v slovenskem jeziku je Tavčar v italijanščini osvetlil Kosovelovo poezijo pretežno večinsko govorečemu občinstvu. *Novi glas*, 8(43), 7.
- Grošelj, R. (2021). »Rekonsil«: prevodi Kosovelovih konsov in Chestermanove prevajalske strategije. *Przekłady literatur słowiańskich*, 11(1), 1–24.
- Jan, Z. (2000a). *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Založba Rokus, Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Z. (2000b). Srečko Kosovel pri Italijanih. *Primerjalna književnost*, 23(2), 1–26.
- Jan, Z. (2001). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter Bibliografski dodatek*. Založba Rokus, Slavistično društvo Slovenije.
- Kastelic, M. P. (2008). *Primerjava italijanskih in francoskih prevodov poezije Srečka Kosovela* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kervischer, P. C. (2004). *Impresije ... slikarji Srečka Kosovelu*. Kosovelov dom.
- Košuta, M. (1993). In beseda je nota postala – uglasbitve Srečka Kosovela. *Primorska srečanja*, 17, 641–645.
- Košuta, M. (1995). Nazioni cosmiche, Srečko Kosovel e il cronotopo della frontiera italo-slovena. *Novecento. Cahiers du CERCIC*, 19, 137–153.
- Košuta, M. (2011). Come un razzo rosso ... V S. Kosovel, *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (str. 7–53). ZTT – EST.
- Košuta, M. (2013). Il loro Carso: assonanze e dissonanze geoletterarie tra Slataper e Kosovel. V F. Senardi (ur.), *Scipio Slataper: il suo tempo, la sua città* (str. 113–123). Istituto giuliano di storia, cultura e documentazione.
- Košuta, M. (2014). »Le drugo ime za ljubezen ...«. Novejše knjižno italijanjenje slovenskega leposlovja (2000–2013). *Przekłady literatur słowiańskich*, 5(1), 218–243.
- Leben, A. (2016). Percorso verso Srečko Kosovel. V E. Arlt, A. Leben in A. Stangl, *3 Wege Poti Percorsi. Ernst Goll, Srečko Kosovel, Carlo Michelstaedter* (str. 149–177). Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark, Pavelhaus.
- Legiša, L. (1975). Marija Pirjevec, Srečko Kosovel: Aspetti del suo pensiero e della sua lirica. *Slavistična revija*, 23(1), 84–85.
- Meriggi, B. (1961). *Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbo-lusaziana*. Nuova Accademia.
- Meriggi, B. (1970). *Le letterature della Jugoslavia*. Sansoni, Accademia.
- Mitrović, M. (2003). Kosovel e il Carso. *Il Territorio*, 26(19–20), 31–38.
- Obit, M. (2017). Il luogo dell'infinito ritorno. V S. Kosovel, *Quel Carso felice* (str. VII–XVII). La Transalpina.
- Ožbot, M. (2011). Dwarfs in giants' lands: some observations on translating minor literatures into high-impact cultures: the case of Slovene literature in Italy. *Meta*, 56(3), 511–525.
- Ožbot, M. (2018). O Kosovelovi »evropskosti« in še posebej o dveh nedavnih prevodih njegove poezije v italijanščino. V I. Žunkovič in T. Smolej (ur.), *Življenje med antiko in avantgarde: zbornik ob jubileju Janeza Vrečka* (str. 203–212). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pahor, B. (1991). Il mare come simbolo in due poeti del Litorale: Dragotin Kette e Srečko Kosovel. *Literature di Frontiera – Littératures Frontalières*, 1(1), 127–138.
- Pahor, B. (1993). *Srečko Kosovel*. Studio Tesi.
- Pahor, B. (2004). *Letteratura slovena del Litorale: vademecum – Kosovel a Trieste e altri scritti*. Mladika.
- Pahor, B. (2022). *Srečko Kosovel*. Leg.
- Pipan, S. (1996). *V spomin na pesnika: 70 let po njegovi smrti – In ricordo del poeta: a 70 anni dalla morte*. Studio Ro, Založba Humar.
- Pirjevec, M. (1974). *Srečko Kosovel. Aspetti del suo pensiero e della sua lirica*. ZTT – EST.
- Pirjevec, M. (1991). Recepcija Kosovelove poezije v Italiji. *Primorska srečanja*, 16, 501–504.
- Pirjevec, M. (2011). *Tržaški književni razgledi: študije in eseji*. Mladika.
- Pirjevec, M. (2015). *Questa Trieste... Pabor, Rebula, Košuta e altri saggi sulla letteratura slovena*. Mladika.

- Pizzi, K. (2005). »Quale triestinità?« glasovi in odmevi iz italijanskega Trsta. *Primerjalna književnost*, 28(posebna št.), 103–114.
- Pizzi, K. (2013). Triestine Literature between Slovenia and Italy: a Case of Missed Transculturalism?. *Primerjalna književnost*, 36(1), 145–155.
- Popič, M. (2013). *Poetika proze Marka Sosiča* [Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta]. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=54539&lang=slv>.
- Potocco, M. (2010). Letteratura slovena dalla guerra alla guerra. E oltre ... Parte 2: Panorama sulla produzione letteraria di un popolo che per anni ha rappresentato l'avanguardia culturale dell'ex Jugoslavia. *La Voce del popolo – Cultura*, 66(77), 4–5.
- Rebula, A. (1986). Srečko Kosovel "minatore del mistero". V P. Zovatto (ur.), *Trieste tra umanesimo e religiosità* (str. 95–112). Centro studi storico-religiosi Friuli-Venezia Giulia.
- Rojc, T. (2004). *Le lettere slovene dalle origini all'età contemporanea*. Goriška Mohorjeva družba.
- Rojc, T. (ur.). (2007a). *Mon cher ami! Dragi Srečko ... Neobjavljena pisma Srečku Kosovelu*. Goriška Mohorjeva družba.
- Rojc, T. (2007b). Srečko Kosovel e i contemporanei nell'Europa degli anni Venti. V T. Rojc (ur.), *Mon cher ami! Dragi Srečko ... Neobjavljena pisma Srečku Kosovelu* (str. 295–332). Goriška Mohorjeva družba.
- Salvini, L. (ur.). (1938). *Liriche slovene moderne*. Akademski založba, Istituto superiore orientale.
- Salvini, L. (ur.). (1951). *Sempreverde e rosmarino*. Carlo Colombo.
- Semolič, P. (ur.). (2017). *Hiša v Ljubljani – Casa a Lubiana*. Kulturno-umetniško društvo Poiesis.
- Simoniti, V. (2019). Darja Betocchi, letošnja dobitnica Lavrinove diplome. *Bukla*, 149, 34–35.
- Srebotnjak, A. (1989–1990). *Zborovske pesmi na tekste Srečka Kosovela – Liriche per coro su testi di Srečko Kosovel*. Društvo slovenskih skladateljev.
- Starč, M. (2012). *Motiv identitete v romanib Frančiška in Prijateljstvo pisatelja Fulvia Tomizze* [Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta]. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=49543&lang=slv>.
- Stulin, A. (2019). Ta srečen Kras, ta grenka Evropa. *Trinkov koledar 2019*, 181–185.
- Šmuc, D. (1945). *La poesia di Srečko Kosovel* [Doktorsko delo]. Università degli Studi di Padova.
- Toroš, A. (2011a). Podoba tujega v slovenski poeziji s tržaško motiviko, od zadnjih desetletij Avstro-Ogrske do prvih let Svobodnega tržaškega ozemlja. *Annales*, 21(2), 363–368.
- Toroš, A. (2011b). *Podoba Trsta in Tržaškega v slovenski in italijanski poeziji prve polovice 20. stoletja*. Založba Univerze v Novi Gorici.
- Troha, V. (1988). O Kosovelu in italijanskem futurizmu. *Primerjalna književnost*, 11(2), 1–14.
- Vrčon, K. (2013). *Motiv Krasa v italijanskih prevodih poezije Srečka Kosovela* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Vrečko, J. (2000). Kosovel, kraški poet in avantgardist – Kosovel, poeta del Carso e d'avanguardia. V S. Kosovel, *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (str. 4–11). Občina Sežana.
- Vrečko, J. (2002). Kosovel, poeta del Carso e d'avanguardia. V S. Kosovel, *Kons* (str. 7–11). Il Ramo d'oro, Tržaška knjigarna – Libreria triestina.
- Vrečko, J. (2005). Kosovel in dvajseta leta – Kosovel e gli anni venti. V T. Rojc (ur.), *Trst: umetnost in glasba ob meji v dvajsetih in tridesetih letih XX. stoletja – Trieste: arte e musica di frontiera negli anni Venti e Trenta del XX secolo* (str. 97–128). Glasbena matica, ZRC SAZU.
- Vrečko, J. (2011). *Srečko Kosovel. Monografija*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Zadravec, F. (1986). *Srečko Kosovel 1904–1926*. Založba Lipa, ZTT.
- Zlobec - Skaza, M. (1975). Razprava o Srečku Kosovelu v italijanščini. *Jezyk in slovstvo*, 21(1), 26–27.